

ИЗДАВАЧ/PUBLISHER

ЗДРУЖЕНИЕ НА ПРАВНИЦИ
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈАMACEDONIAN LAWYERS
ASSOCIATIONБул. Гоце Делчев бр. 9Б
1000 Скопје, Р.С. Македонија
тел/факс (+389) 02 3 131 084
e-mail: mla@mla.org.mk

www.mla.org.mk

Првиот број на Правник
излезе во мај 1992 година

381-382

Стручно списание ПРАВНИК
ЈАНУАРИ - ФЕВРУАРИ 2024
Legal Journal PRAVNIK
JANUARY - FEBRUARY / 2024

СОДРЖИНА / CONTENTS

- 2** НЕКОЛКУ (АКТУЕЛНИ) БЕЛЕШКИ ЗА ЗАСТАРЕНОСТА
Проф. д-р Ненад Гавриловиќ, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје
- 9** ОДРЕДЕНИ АСПЕКТИ ОД РАЗВОЈОТ НА ВЕШТАЧКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
Проф. д-р Кимо Чавдар
- 14** НАДМИНУВАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ НА (НЕ)РЕГИСТРИРАЊЕТО И (НЕ)ОБРАБОТКАТА НА ГОВОРОТ НА ОМРАЗА ВО РСМ – (ПРВ ДЕЛ)
Д-р Александар Маркоски, јавен обвинител
- 20** ПОСТАПКАТА ПО ПРЕТХОДНО ОДЛУЧУВАЊЕ ПРЕД СУДОТ НА ПРАВДАТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА: ПРЕДИЗВИК ВО НАЈАВА ЗА МАКЕДОНСКОТО СУДСТВО
Проф. д-р Ивица Јосифовиќ, Правен факултет, Универзитет Гоце Делчев – Штип
- 27** СТРАНСКА СУДСКА ПРАКТИКА – ОДГОВОРЕН УРЕДНИК: Игор Спировски, судија на Уставен суд на Република Северна Македонија, во пензија
FOREIGN JUDICIAL PRACTICE – EDITOR: Igor Spirovski, retired judge
- 29** ДОМАШНА СУДСКА ПРАКТИКА
ОДГОВОРЕН УРЕДНИК: Лидија Тасева, судија на Врховниот суд на РСМ, во пензија.
DOMESTIC JUDICIAL PRACTICE – EDITOR: Lidija Taseva, retired judge
- 33** СПЕЦИЈАЛЕН ПРИЛОГ: ПОБИВАЊЕ НА ДОЛЖНИКОВИТЕ ПРАВНИ ДЕЈСТВИЈА
Драган Петрушевски, судија во Основен граѓански суд Скопје
SPECIAL ENCLOSURE: AVOIDANCE OF THE DEBTOR'S LEGAL ACTIONS
Dragan Petrushevski, Judge in Primary Civil Court Skopje
- 51** ПРОТОКОЛОТ БР. 16 НА ЕКЧП: СО КРАТОК ОСВРТ НА ИСТОРИЈАТОТ И ПОТЕКЛОТО, ЦЕЛИТЕ, ПРОЦЕДУРАЛНИТЕ ПРАШАЊА, ПОВРЗАНИ СО ПОСТАПКАТА ЗА ДАВАЊЕ
СОВЕТОДАВНО МИСЛЕЊЕ И ДОСЕГАШНАТА СУДСКА ПРАКТИКА НА ЕСЧП ВО ВРСКА СО СОВЕТОДАВНИТЕ МИСЛЕЊА- (ПРВ ДЕЛ)
М-р Илир Р. Исени, Судија/ Заменик директор на Академијата за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“ Скопје
- 57** ПРИСИЛНАТА СТЕРИЛИЗАЦИЈА КАКО ФОРМА НА РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО
Проф. д-р Елена Тодорова, редовен професор, Американски универзитет на Европа – ФОН
- 63** ИМОТНИТЕ ОДНОСИ НА (ВОН)БРАЧНИТЕ ДРУГАРИ – РАСЧИСТУВАЊЕ НА СМЕТКИТЕ КАКО ЕПИЛОГ НА ЛЌУБОВНАТА ПРИКАЗНА
Јордан Јованов
- 70** ОДГОВОРНОСТ ЗА МАТЕРИЈАЛНИТЕ НЕДОСТАТОЦИ – ВАЖНА УСТАНОВА ЗА ЗАШТИТА НА ЕКВИВАЛЕНТОСТА НА ЗАЕМНИТЕ ДАВАЊА
Проф. д-р Осман Кадриу Судија во Уставен суд на Република Северна Македонија

Главен и одговорен уредник: Проф. д-р Горан Коевски / Editor in chief: Prof. Goran Koevski, PhD
Издавачки совет: д-р Тито Беличанец, д-р Борче Давитковски, д-р Арсен Јаневски, д-р Гордана Бужаровска, д-р Милка Ристова, Сафет Алиу, д-р Јадранка Дабовиќ- Анастасовска, д-р Родна Живковска, д-р Горан Коевски, д-р Валентин Пепељуговски, д-р Тодор Каламатиев, д-р Осман Кадриу, д-р Исмаил Зејнели, д-р Георги Сламков, д-р Кирил Чавдар, Игор Спировски
Уредувачки одбор: д-р Зоран Михајлоски, д-р Татјана Зороска- Камилоска, д-р Ненад Гавриловиќ, д-р Катерина Анчевска Нетковска, м-р Рамије Абдурахими Цара, д-р Игор Камбовски, д-р Билјана Чавковска, д-р Марко Андонов, Боро Варошлија
Лектор: Билјана Радевска ; **Превод:** М-р Јованка Јованчевска Миленкоска – Лектор по англиски јазик; **Графички дизајн и печат:** Диги принт - Скопје

Годишна претплата за 2024: **За правни лица** - 9.000 ден. / **За физички лица** - 6.000 ден.
 ж-ска: 250-0000000259-13 Депонент: Шпаркасе Банка Македонија АД Скопје ЕДБ: 4030991191047

Мислењата и ставовите изнесени од авторите во нивните написи објавени во ПРАВНИК
не мора да значи дека се и мислења и ставови на Издавачот

Постапката по претходно одлучување пред судот на правдата на Европската Унија: предизвик во најава за македонското судство

Вовед

Правото на ЕУ функционира преку систем на „децентрализирано“ извршување, каде што националните судови се примарен двигател на усогласеноста. Сепак, не е само на националните судови да ја утврдат прецизната природа на правата и обврските што произлегуваат од актите на ЕУ. Затоа, кога ќе се појават прашања во врска со толкувањето на правото на ЕУ, не е само обврска на националните судови да ги решат. Толкувањето на правно-обврзувачките акти на ЕУ, Повелбата за основните права на ЕУ и другите релевантни принципи, како и сите празнини во законодавната рамка на ЕУ ќе треба да ги реши СПЕУ, преку постапката по претходно одлучување по прашања упатени од судовите во државите членки во согласност со член 267 од Договорот за функционирање на Европската Унија (Consolidated versions, 2016).¹

Во децентрализираниот судски систем на ЕУ, постапката по претходно одлучување е средство за промовирање на правно единство и поттикнување на развојот на правото на ЕУ, преку создавање можност за дијалог меѓу националните судови и СПЕУ. Кога Македонија ќе стане членка на ЕУ, ако нашето законодавство не ги рефлектира правилно барањата на правото на ЕУ и тоа е штетно за странките во постапката пред домашните судови, упатувањето до СПЕУ може да биде еден начин да се постигне промена во законодавството и практиката во домашната јурисдикција.

Кај постапката по претходно одлучување од член 267 од ДФЕУ, СПЕУ одлучува по прашања околу правото на ЕУ што се појавило во постапка по тужба, поднесена пред националниот суд. Постапката не може да се поведува ако одредбата на Правото на ЕУ е доволна прецизна и јасна. Доколку во постапката пред национален суд се појави некое прашање, поврзано со правото на ЕУ, националниот суд може, а ако е од последна инстанција мора за таквото прашање да се обрати до СПЕУ, кој додека решава постапката пред националниот суд мирува. Според тоа, СПЕУ не е тој што во претходна постапка решава по случајот во кој се појавило прашањето, туку неговата пресуда му помага на националниот суд да го реши сопствениот случај, со правилна примена на правото на ЕУ.

¹ Член 267: 1. Судот на правдата на Европската Унија е надлежен да донесува прелиминарни одлуки за следново: (а) толкувањето на Договорите; (б) валидноста и толкувањето на актите на институциите, телата, канцелариите или агенциите на Унијата. 2. Кога такво прашање е поведено пред кој било суд или трибунал на државачленка, тој суд или трибунал може, доколку смета дека е потребна одлука по тоа прашање за да може да донесе пресуда, да побара од Судот да се произнесе за тоа. 3. Кога такво прашање е поведено во случај, кој е во постапка пред суд или трибунал на државачленка против чијашто одлука нема правен лек во националното право, тогаш тој суд или трибунал го поведува тоа прашање пред Судот. 4. Ако ваквото прашање е поведено во случај кој е во постапка пред суд или трибунал на државачленка за лице што е во притвор, Судот на правдата на Европската Унија постапува без непотребно одлагање.

Со оглед на таквата функција на претходната постапка, националните судови до СПЕУ не можат да се обраќаат за какви било прашања со кои се соочиле во случаите поднесени до нив како, на пример, за прашања во врска со фактите на случајот или со примената на националното право, туку единствено за толкување на договорите и правото на ЕУ валидноста на актите на институциите на ЕУ. Улогата на Судот не е самиот да ја утврдува усогласеноста на националниот пропис со правото на ЕУ, туку да даде свое толкување на правото на ЕУ за да им помогне на националните судови во усогласување на националните прописи со правото на ЕУ. Сепак, националниот суд е врзан за толкувањето на СПЕУ и не може поинаку да го толкува правото на ЕУ, давајќи му друго значење. Со оглед на авторитетот на СПЕУ, неговите пресуди, донесувани во постапката по претходно одлучување, имаат огромно значење во обезбедувањето на правилна примена на правото на ЕУ, бидејќи, откако ќе бидат донесени, тие се почитуваат на целата територија на ЕУ.

Фази на постапката

Во врска со формата на текстот произведен од националните судови, треба да се забележи дека не постои формално правило за тоа како треба да се напише, бидејќи секој национален правен систем има свои процедурални прашања. Меѓутоа, постапката по претходно одлучување се одвива според однапред утврдени препораки издадени од СПЕУ и упатени до националните судови во врска со поведувањето на постапката. За таа цел постои водич наречен „Препораки до националните судови и трибунали, во врска со започнување на постапката по претходно одлучување“ (Court of Justice, 2019), кој има неопврзувачки упатства, но кои, сепак, мора внимателно да се следат. Овие препораки се креирани од Деловникот за работа на СПЕУ (Court of Justice, 2012), судската практика и други практични извори со цел да им се обезбеди учество на страните во постапката.

За да биде релевантно упатувањето, мора да има прашање на правото на ЕУ за кое е неопходна пресуда од СПЕУ за да може националниот суд да донесе пресуда. Просечното време за да се добие пресуда во постапка по претходно одлучување е 15 до 18 месеци. Како и да е, во поглед на кривичните постапка и во согласност со член 267, став 4 од ДФЕУ и според членовите 105 и 107 од Деловникот за работа на СПЕУ, постојат брзи² и

² Член 105: 1. На барање на упатувачкиот суд или трибунал или, по исклучок, по негова иницијатива, претседателот на судот може, кога природата на случајот бара да се реши во кратко време, откако ќе ги сослуша судијата – известител и генералниот адвокат, да одлучи дека упатувањето за претходна одлука треба да се определи во согласност со одредбите на оваа прописна постапка. 2. Во тој случај, претседателот веднаш ќе го одреди датумот на расправата, кој ќе им биде соопштен на заинтересираните лица од член 23 од Статутот кога ќе се достави барањето за прелиминарна одлука. 3. Заинтересираните лица од претходниот став може да поднесат изјави или писмени забелешки во рок пропишан од претседателот,

итни³ постапки, од кои вторите често се користат кога поединецот е во притвор и пресудата на СПЕУ може да влијае врз одлуката за притвор. Националниот суд мора да ја поведе постапката, наведувајќи ги причините за неа. Откако постапката ќе биде поведена, процесот може да се скрати на 8 до 10 недели. Оваа постапка, националниот суд има право да ја поведе во која било фаза од постапката. Освен судиите на редовните судови во државите членки, прашања во постапка по претходно одлучување може да упати и истражен судија, но тоа не може да го направи јавен обвинител.

Постапка пред национален суд

Националните судови имаат обврска да ги применуваат правата на ЕУ, кои имаат директен ефект и да ги отфрлат националните закони и практики, кои може да ги прекршат овие права. Првата цел е националниот суд да го игнорира националното законодавство или практика што го прекршува правото на ЕУ и директно да ги применува правилата на ЕУ, кои се поповолни. Во тој поглед, странките треба да покажат дека правото на ЕУ е јасно и дека важи за нивниот случај. Оттука, понекогаш е корисно да се убеди судот во јасното значење на одредбата од правото

кој не е помал од 15 дена. Претседателот може да побара од заинтересираните лица да ги ограничат прашањата наведени во нивното соопштение за случајот или во писмените забелешки на суштинските законски точки поведени со барањето за претходна одлука. 4. Изјавите за случајот или писмените забелешки, доколку ги има, ќе им бидат доставени на сите заинтересирани лица наведени во член 23 од Статутот пред расправата. 5. Судот одлучува откако ќе го сослуша генералниот адвокат.

³ Член 107: 1. Повикот за прелиминарна одлука што поведува едно или повеќе прашања во областите опфатени со наслов V од Третиот дел од Договорот за функционирање на Европската Унија, може, на барање на судот или трибуналот што упатува или, по исклучок, по сопствена иницијатива на Судот, да се разгледува според итна постапка што отстапува од одредбите на овие правила. 2. Упатувачкиот суд или трибунал ги утврдува фактичките и правните прашања што ја утврдуваат итноста и ја оправдуваат примената на таа исклучителна постапка и, колку што е можно, ќе го наведат одговорот што го предлага на поставените прашања. 3. Доколку упатувачкиот суд или трибунал не поднел барање за примена на итна постапка, претседателот на судот може, доколку се појави, *prima facie*, да се бара примена на таа постапка, да побара од советот наведен во член 108 да разгледа дали е неопходно да се постапи по упатувањето според таа постапка.

на ЕУ со користење на странски пресуди што ѝ го даваат истото значење. Само кога националниот суд не е подготвен да го толкува правото на ЕУ, барањето за поведување на оваа постапка може да биде корисно. Во тој момент, неопходно е да му се покаже на националниот суд дека постои прашање или сомнеж за точното значење на правото на ЕУ и дека тоа мора да го реши СПЕУ.

Страните во постапките пред националниот суд самите не поднесуваат упатувања, директно до СПЕУ. Одлуката за упатување прашање до СПЕУ, генерално, е дискреција на националниот суд, а повисокиот суд не може да го спречи понискиот суд да упатува прашања. Единствено националниот суд, пред кој е изнесен спорот и кој мора да ја преземе одговорноста за судската пресуда, треба да ја утврди, во поглед на конкретните околности на случајот, потребата од поведување на постапката по претходно одлучување за да му се овозможи да ја донесе одлуката и релевантноста на прашањата што ги доставува до СПЕУ. Исто така, не постои услов странките да го прифатат барањето за упатување, бидејќи секој суд на држава-членка може да постави такво прашање.

Во случај на прашање на толкување на правото на ЕУ, националниот суд мора да утврди дали е неопходна прелиминарна одлука на СПЕУ за да му се овозможи да донесе пресуда. Ова, на пример, е кога постојната судска практика на СПЕУ не ги обезбедува потребните насоки за тоа како да се примени одредба од правото на ЕУ. СПЕУ може да одбие да се произнесе по прашање, упатено од национален суд само кога е сосема очигледно дека толкувањето на правото на ЕУ што се бара не е поврзано со вистинските факти на предметот, кога проблемот е хипотетички или кога Судот нема пред себе фактички или правен материјал неопходен за да даде корисен одговор на прашањата, доставени до него (Георгиевски 2010, стр. 264). Понатаму, националниот суд треба да биде претпазлив и да внимава прелиминарното упатување да не случува кога постои конфликт помеѓу индивидуалниот интерес на странките и стратешката цел на постапката што упатувањето се обидува да ја постигне. Меѓу другото, вреди да се земе предвид дека процесот на упатување може да потрае повеќе од една година и има влијание врз одложување на

исходот на случај, кој инаку може побрзо да се реши, особено важно кога е приведен обвинетиот. Националниот суд е тој што треба да ги формулира прашањата во постапката, нивната форма и суштина. Откако ќе ја утврди неопходноста од постапката по претходно одлучување, вообичаена практика е националниот суд да ги повикува сите страни да поднесат поднесоци за прашањата што треба да се постават. Ова дава можност странките да влијаат врз начинот на кој се поставуваат прашањата пред СПЕУ и адвокатите треба да ги поттикнат судовите да одржат расправа за ова прашање. Важно е адвокатите да го информираат националниот суд за претходната судска практика на СПЕУ и да покажат дека постои вистинско прашање за правото на ЕУ што треба да се реши.

Според член 267, став 3 од ДФЕУ, националниот суд од последен степен мора да побара од СПЕУ прелиминарна одлука кога постои вистинско прашање за толкување. Вистинско прашање постои освен ако толкувањето на правото на ЕУ не е очигледно, така што нема разумно сомневање за начинот на кој треба да се толкува мерката или кога истото прашање на кое веќе е одговорено од СПЕУ во друг случај (Георгиевски 2010; стр. 255). Судовите од последна инстанција го прекршуваат членот 6 од ЕКЧП и членот 267 од ДФЕУ доколку не дадат образложение за одбивање да се упати прашање од правото на ЕУ до СПЕУ (Krommendijk 2020, p. 747). Освен тоа, во неколку држави-членки како Германија, Шпанија, Австрија, Чешка и Словенија, обврската на судот од последен степен да упати е дополнително засилена со уставна гаранција, дозволувајќи и на засегнатата страна да тужи пред уставен суд за произволно одбивање (Lacchi 2015).

Што треба да содржи барањето на националниот суд

Во поглед на техничките карактеристики, барањето за поведување постапка по претходно одлучување може да биде во која било форма дозволена со националното законодавство. Бидејќи ќе биде преведено на сите официјални јазици на ЕУ, значајно е националниот суд барањето да го изготви едноставно, јасно и прецизно, како и да не биде подолго од 10 страни. Во барањето треба да се наведе националниот суд, кој ги упатувања прашањата во постапката по претходно одлучување, како и целосните податоци на странките и секој што ги застапува пред тој суд. Пред да се поднесе барањето, истото мора да биде датирано и потпишано, а потоа по препорачана пошта да се испрати до Судскиот регистар. Онаму каде што е потребна брза или итна постапка по претходно одлучување, потпишана копија од барањето прво се доставува преку е-пошта, а потоа и оригиналот преку препорачана пошта. На крајот, барањето мора да биде придружено со сите релевантни документи и да ги содржи прецизните податоци за контакт за странките и нивните претставници, како и да содржи копија од списите на предметот.

СПЕУ е обврзан со прашањата, формулирани од националниот суд, кој го упатува прашањето: тој не може да преземе иницијатива да одговори на прашање од правото на ЕУ, кое не е поставено. Бранителите во главната постапка, кои ги застапуваат интересите на странките, треба да се погрижат СПЕУ да добие задоволителни прашања со тоа што ќе предложат што треба да содржи налогот на националниот суд што го упатува прашањето. Честа е практиката на судовите, а таква ќе треба да биде и практиката на македонските судови, да поканат бранител да ја договори содржината на прашањето што се упатува, кое потоа се усвојува и испраќа до СПЕУ. Во случај на отсуство на која било од бараните информации, СПЕУ може да ја одбие јурисдикцијата или да го отфрли барањето како недозволиво. Што се однесува до процедуралните карактеристики на барањето, членот 94 од Деловникот за работа на СПЕУ наведува дека упатувањето на барањето за претходно одлучување од страна на националниот суд треба да содржи:

- Резиме на предметот на спорот и фактичките наоди што ги утврдил надлежниот национален суд или трибунал, кој го упатува прашањето. Ова е важно за да му се овозможи на СПЕУ да

разбере како се наметнува прашањето на правото на ЕУ во случајот. Без оваа позадина, ќе биде тешко за СПЕУ да даде корисен одговор, а барањето може да биде одбиено.

- Причините што го поттикнале националниот суд да побара толкување на одредбите на правото на ЕУ и односот помеѓу тие одредби и националното законодавство.

- Самите прашања што треба да се постават директно за толкувањето на одредбите од правото на ЕУ, како и евентуалните последователни прашања.

- Упатувања на националните одредби, кои се применуваат на фактите на спорот во главната постапка. Ова треба да вклучи упатување на судската практика, која објаснува како се толкуваат овие одредби и одредбите од правото на ЕУ чие толкување се бара.

- Наведување на причините што го поттикнале барањето и врската помеѓу одредбите на правото на ЕУ и националното законодавство.

- Доколку е соодветно, националниот суд или трибунал да поднесе барање за итна или брза постапка по претходно одлучување.

Националниот судија во текот на постапката треба да ја ис-

користи и можноста за додавање на дополнително прашање во барањето за поведување постапка по претходно одлучување во случај СПЕУ да одговори негативно на првото прашање. Прашањата, упатени до СПЕУ мора да бидат самостојни, но националниот судија има слобода да даде сопствен став за одговорот што треба да се даде на прашањата.

Постапка пред СПЕУ

Сите страни во националната постапка учествуваат во постапката пред СПЕУ, вклучувајќи ги и сите заинтересирани трети страни ако сметаат дека одлуката на СПЕУ може да има ефекти за нив. Од денот кога е заведен предметот во Регистарот, започнува „писмената постапка“. Според член 23 од Статутот на СПЕУ,⁴ кога предметот е примен и архивиран, се известуваат др-

⁴ Во случаите регулирани со член 267 од Договорот за функционирање на Европската Унија, одлуката на судот или трибуналот на државата членка, која ја прекинува својата постапка и го упатува случајот до Судот на правдата ќе биде известена до Судот од страна на засегнатиот суд или трибунал. Секретарот на Судот за одлуката потоа ќе ги извести странките, државите членки и Комисијата, како и институцијата, телото, канцеларијата или агенцијата на Унијата што го донела актот, чија важност или толкување е спорно. Во рок од два месеца од ова известување, страните, државите членки, Комисијата и, онаму каде што е соодветно, институцијата, телото, канцеларијата или агенцијата што го донеле актот, чија

жавите членки, Европската комисија и институцијата на ЕУ, која го усвоила актот, чие толкување е во прашање и кои имаат рок од два месеца да достават забелешки. Иако, работниот јазик на СПЕУ е францускиот и сите документи ќе се преведат на француски јазик, сепак, секој предмет има и свој „јазик на предметот“. Според член 37, став 3 од Деловникот, во постапката по претходно одлучување, јазикот на предметот е јазикот на судот што го упатува прашањето. Ова им овозможува на странките во случајот пред националниот суд да ги направат своите писмени и усни забелешки на нивниот јазик. Откако ќе се утврди, јазикот на слу-

важност или толкување е спорна, имаат право да поднесат изјави за случајот или писмени забелешки до Судот. Во случаите регулирани со член 267 од Договорот за функционирање на Европската Унија, одлуката на националниот суд или трибунал, покрај тоа, ќе биде известена од страна на Секретарот на Судот до државите, освен земјите членки, кои се страни на Договорот за Европската економска област, а, исто така, и на Надзорниот орган на ЕФТА, каде што е поднесена два месеци од таа област на барањето, кое не може да поднесе барање. на случај или писмени забелешки до Судот. Кога договор поврзан со одредена тема, склучен од страна на Советот и една или повеќе земји, кои не се членки, предвидува дека тие држави имаат право да поднесуваат изјави за случајот или писмени забелешки кога судот или трибуналот на држава-членка упатува до Судот на правдата за прелиминарна одлука за прашање што спаѓа во опсегот на договорот, одлуката на националниот суд, исто така, не се однесува на прашањето на националниот суд. Во рок од два месеца од таквото известување, тие држави можеа да поднесат до Судот изјави за случајот или писмени забелешки.

чајот, согласно со членот 38, став 1 од Деловникот, се користи во текот на целата постапка, како за време на писмените поднесоци и документи, така и за време на усната расправа. Барањето за претходно одлучување нема нужно да се чита во оригиналната, туку во неговата преведена верзија. Затоа, националниот суд мора да се залага да се осигури дека пораката се пренесува што е можно поефективно по преводот. Доколку пишувањето ги исполнува тие правила, барањето ќе биде преведено побрзо, по добро и ќе се погрижи да биде правилно разбрано.

Во зависност од потребите на случајот, може да се одржи јавна усна расправа, со што на странките им се дава можност лично да ги изнесат своите аргументи. Сепак, не постои автоматско право на сослушување. Оттука, судот може да одлучи да не одобри усна расправа. Во таков случај, писмените изјави може да бидат единствената можност да се влијае врз исходот на случајот. СПЕУ во голема мера се потпира на писмени поднесоци, бидејќи правните аргументи може внимателно да се преведат и проучат како пишани документи, наместо усно на сослушување, често преку истовремено толкување.

Откако ќе се поднесат сите поднесоци, Генералниот адвокат (ГА) назначен за случајот ќе го даде своето мислење.⁵ ГА е член на судот, но не учествува во расправите. Неговата улога е да му „помага на судот“, во целосна непристрасност и независност. Мислењето се состои од збир на образложени писмени поднесоци, чие кратко резиме се чита на суд на денот на објавувањето. Мислењето, како необврзувачки советодавен документ што му препорачува на Судот да одлучи за случајот на одреден начин, вклучува поцелосна процена на правото и вонсудска академска дебата. Тоа претставува можност за несогласување во систем што не дозволува различни пресуди. Тој, исто така, дејствува како механизам за контрола на квалитетот, осигурувајќи дека Советот што одлучува за случајот зема предвид авторитетен, независен став пред да ја донесе својата одлука.

Секој предмет, поднесен до СПЕУ е доделен на „судија-известител“, кој ќе ја напише пресудата. Кога писмениот дел од постапката е затворен, судијата – известител составува прелиминарен извештај, кој содржи препораки за тоа на која формација на Судот да му го додели предметот (Совет од 3 или 5 судии или Големиот совет од 15 судии), дали да се откаже од расправа и/или од мислењето на ГА. ГА, исто така, дава став за тие прашања и Судот потоа одлучува, на состанок на сите 27 судии, дали да продолжи како што е предложено. Судијата – известител по завршување на писмената постапка може да побара од страните во предметот да достават дополнителни информации, а може да испрати и конкретни прашања што треба да се решат на сослушувањето, што покажува до кој степен се разгледуваат случаите врз основа на писмени поднесоци. Со оглед на тоа што има само еден круг писмени молби, ова е можност да се постават прашања како одговор. СПЕУ има дадено неколку совети до странките (CCBE 2016):

- Неколку од судиите ќе ги слушаат поднесоците преку толкување, затоа треба да се користи јасен јазик, за да се олесни толкувањето.

- Ако се поставени прашања пред сослушувањето, странките треба да се повикаат на нив: да не се повторуваат точките што веќе биле изведени во писмените изјави.

- Усните расправи, обично, се ограничени на 10 до 15 минути за секоја странка.

- Сослушувањето е можност да се постават прашања на другите страни.

- ГА и судијата – известител имаат по еден судски службеник, кои ќе ја изготват пресудата и мислењето.

Судот донесува пресуда во постапката како одговор на прашањата на националниот суд. Судот го толкува правото на ЕУ и

⁵ Во моментот се 11 ГА, кои имаат задача да дадат непристрасни мислења во врска со случаите на Судот. Тие се независни и имаат слобода во размислувањето, па затоа нивните мислења честопати влегуваат во поопсежна анализа на правото отколку пресудите на Судот, кои се ограничени од случајот и често од потребата за компромис помеѓу совет од повеќе судии.

го наведува правниот тест што треба да се примени, но не одлучува за самиот случај. Пресудата нема да содржи толкување како Мислењето на ГА, делумно затоа што претставува одлука што ги вклучува ставовите на сите судии. Затоа, откако Судот ќе ја донесе својата пресуда, предметот се враќа на националниот суд за да донесе одлука за основаноста на случајот.

Повторна постапка пред националниот суд

Пресудата на СПЕУ дава само толкување на релевантните одредби од правото на ЕУ. Потоа, националниот суд е должен да ја примени пресудата и да одлучи за случајот. Во некои случаи, на пример, во врска со процена на пропорционалноста, ова може да остави простор за аргументирање, па затоа треба да се има предвид дека, дури и ако исходот од постапката на СПЕУ не е каков што се надевале странките, сè уште има простор за ублажување на нејзините ефекти и одбрана на нивните интереси. Штом СПЕУ ќе донесе пресуда, таа не го обврзува само националниот суд, туку и сите други национални судови пред кои се поставува истото прашање.

Итна постапка по претходно одлучување во кривична материја

Во случај кога националниот суд ќе поднесе барање за итна постапка по претходно одлучување, СПЕУ назначува совет од пет судии, кој ќе ги решава таквите случаи. Постапката, обично,

е прифатена кога едно лице е во притвор до исходот на постапката и притоа се известува само засегнатата држава-членка, како и институцијата на ЕУ што го усвоила предметното законодавство. Одлуката да се постапува по итна постапка ќе определи пократки временски рокови во кои страните треба да достават поднесоци и да ги специфицираат прашањата што треба да бидат опфатени во забелешките, сè со цел да се заштеди времето за преведување. Во оваа постапка, Советот мора да го сослуша ГА, кој дава свој став за случајот, се објавува и доставува до странките заедно со пресудата.

Итната постапка по претходно одлучување е воспоставена од 2008 година, често е употребувана во практика и особено е релевантна за кривичните судови и за практичарите по кривично право. Според оваа постапка, случаите, обично, ги суди СПЕУ во рок од неколку месеци од поднесувањето на барањето од страна на националниот суд. Бројот на страни, овластени да поднесуваат писмени забелешки, како и должината на писмените поднесоци и времето за нивно поднесување се ограничени, а писмената постапка, главно, се води по електронски пат. Според извештаите на СПЕУ, времетраењето на писмено поднесување според итна постапка се движи од 15 до 21 ден, а целата постапка околу 4,5 месеци (Court of Justice 2022). Националниот суд, кој ја поведува итната постапка мора да ги утврди фактичките и правните прашања, кои ја утврдуваат итноста и ја оправдуваат примената на оваа „исклучителна“ постапка. Затоа, странките во постапката треба да го убедат националниот суд да поднесе сопствено барање за примена на итна постапка.

Итната постапка се применува само во Областа на слобода,

безбедност и правда, односно за прашања што се однесуваат на азил и имиграција и судска соработка во граѓански и кривични прашања и само за итни прашања каде што е неопходно СПЕУ да одлучува многу брзо. Не постои исцрпен сет на критериуми што наведуваат кога треба да се примени. Меѓутоа, членот 267, став 4 од ДФЕУ наведува дека доколку се постави прашање за правото на ЕУ „во случај што се води пред суд или трибунал на држава-членка во врска со лице во притвор, СПЕУ ќе постапи со минимално одложување“. Итната постапка се заснова на член 23а од Статутот, а деталните правила се предвидени со членовите 107-114 од Деловникот. Општо земено, предметот се смета за итен: (1) кога субјектот е во притвор или на друг начин е лишен од слобода и (2) кога продолжувањето на лишувањето од слобода е засегнато од исходот на прелиминарната пресуда.⁶

Успехот во добивањето на позитивен одговор од националниот суд да направи барање за итна постапка многу зависи од поединечните судии, поширокиот политички контекст и од фактите во случајот. Одредени судови можеби се повеќе подготвени да поднесат вакви барања, но тешко е да се предвиди каде ќе се појави конкретно прашање на правото на ЕУ. Исто така, важно е националниот суд или трибунал, но и бранителите во постапката, да се обидат да ги идентификуваат случаите што ќе доведат до „добра“ судска практика што ќе помогне во унапредувањето на човековите права. Бранителите во итната постапка по претходно одлучување пред национален суд или трибунал може да се соочат со две клучни пречки: (1) убедување на националниот судија да се повика на СПЕУ; и (2) убедување на СПЕУ да го прифати барањето за поведување итна постапка.

Релевантноста на правото на ЕУ во домашните постапки и можноста за поведување итни постапки по претходно одлучување пред СПЕУ е во голема мера ново за учесниците во кривичната постапка – адвокати, обвинители и судии.

СПЕУ е надлежен да одговара на прашања за толкување на кривичното право на ЕУ, особено за инструменти за прекугранична судска соработка. Освен тоа, кривичното право на ЕУ, како и секое право на ЕУ, мора да се толкува во согласност со Повелбата за основните права на ЕУ. Она што треба да го има предвид националниот суд е дека лошо формулирано прашање или збир на факти од националниот суд може да доведе до некорисни или понекогаш штетни одлуки од страна на СПЕУ. Од клучно значење е одбраната, заедно со обвинетиот, да им помогне на националните судови соодветно и прецизно да го подготват прашањето и да бидат вклучени во процесот на национално ниво и пред СПЕУ.

СПЕУ има јурисдикција над човековите права и ги толкува сите акти на ЕУ во светлина на Повелбата за основните права (Charter of Fundamental Rights, 2012). Со оглед на тоа што СПЕУ сега има јурисдикција во областа на полициската и судската соработка, тој сè почесто разгледува кривични случаи каде што обвинетиот ги бара основните права според Повелбата. СПЕУ е особено активен за аргументите што се однесуваат, на пример, на условите во затворот или за прашања поврзани со независност на судството. Повелбата е слична на многу начини со ЕКЧП, но за разлика од системот утврден со ЕКЧП, основните права на Повелбата не се самостојни за државите членки на ЕУ. Не сите национални мерки може да се испитуваат во светлината на Повелбата, туку само оние што спаѓаат во опсегот на правото

⁶ Ова е потврдено со пресуди на СПЕУ: Case C-477/16 PPU и Case C-237/15 PPU.

на ЕУ. Значи, онаму каде што националната мерка е надвор од тој опсегот, таа, исто така, спаѓа надвор од опсегот на Повелбата.

Учесниците во кривичната постапка, во повеќе наврати, ја изразија неподготвеноста на националните судови да повеѓуваат итни постапки по претходно одлучување до СПЕУ, бидејќи традиционално не се признава како суд за „човекови права“ или суд надлежен за кривични прашања. Можеби ќе треба време за кривичните судови да почнат да се обраќаат до СПЕУ, време што ќе биде потребно и за македонските кривични судови, со време да се подготват за оваа постапка. Сите учесници во кривичните постапки пред македонските судови, ќе треба да го поддржат ваквиот процес. Понатаму, постои и една клучна фундаментална разлика во процедуралното влијание на утврдувањето на основните права пред СПЕУ, во споредба со ЕСЧП. Случаите пред СПЕУ се упатуваат за време на фазата на судење пред националните судови, додека случаите, поднесени пред ЕСЧП се разгледуваат години по настанатата повреда откако ќе се исцрпат сите домашни правни лекови. Покрај тоа, СПЕУ ја нуди опцијата за итна постапка по претходно одлучување каде што лицето е во притвор, што е најбрз пат до пресуда.

Учесниците во постапките може да се соочат со неподготвеност од страна на националните обвинители или судии да применат одредено право според правото на ЕУ и наместо тоа да ја продолжат практиката пред стапувањето во сила на правото на ЕУ за одредено прашање, дури и ако тоа е директно кршење на правото на ЕУ. Во овој поглед, може да биде корисно да се развие шаблон за изјаснување во врска со конкретното прашање што постојано се појавува во домашната јурisdикција и кој адвокатите може да го користат секој пат кога ќе се појави проблемот и да го изнесат до надлежните судови. Потребата за упатување на конкретно прашање може да се разјасни преку повторување на слични аргументи. Евентуално, судијата може да биде подготвен да го искористи образецот за да формулира прелиминарно прашање за применливоста на правото на ЕУ пред СПЕУ со цел да се реши спорот. Колку што е можно, заедничките напори на национално ниво може да бидат корисни за поддршка на потребата за упатување.

Препораки

- Поголемо внимание се дава на ЕКЧП, но Правото на ЕУ е поднакво важно. Правото на ЕУ е обемно право што се заснова на принципите на супрематија и директна примена.

- Кога ќе започне суштинскиот процес на преговори, особено

поглавјата 23 и 24, правосудниот систем ќе треба да спроведе сериозна реформа и да се приспособи на Правото на ЕУ, како и да биде подготвен за постапката по претходно одлучување.

- Откако ќе станеме држава-членка на ЕУ, за очекување е да има наплив на постапки пред домашните судови во кои странките ќе се повикуваат на Правото на ЕУ, па оттука судиите, обвинителите и адвокатите ќе треба да имаат сериозни познавања од Правото на ЕУ, како и да ја познаваат и разберат постапката по претходно одлучување и да се грижат за правилна примена и толкување на Правото на ЕУ.

- Идните генерации на судии, обвинители и адвокати треба во постапките пред националните судови да го познаваат и применуваат Правото на ЕУ, треба да бидат активни учесници во постапката и секогаш кога ќе се појави прашање од Правото на ЕУ за кое е потребно толкување, да бидат проактивни и да се повикуваат на постапката по претходно одлучување со цел правилна примена на Правото на ЕУ.

- Обуките може да бидат корисни. Националните судии, обвинители, адвокати и странки треба слободно да се повикуваат на правото на ЕУ во домашните постапки – судовите може со текот на времето да бидат убедени да упатат прашање што се поставува постојано. Со обучени судии и обвинители од Правото на ЕУ, целокупната доверба во судството може да оди само во нагорна линија.

- Спроведувањето на правото на ЕУ е долгорочен процес. Постапката по претходно одлучување треба да биде за случаи во кои страните имаат поволен збир на факти, додека од домашниот судија зависи прифаќањето на таквото барање.

- Како што и сега се случува, откако ќе станеме држава-членка на ЕУ, можно е да продолжи тензијата помеѓу различни нивоа на судии, на пример, пониски судови што не се согласуваат со повисоките судови. Пониските судови може да бидат спремни да ја искористат својата дискреција за да поведат постапка по претходно одлучување до СПЕУ со цел да бараат да се отфрли пресуда на повисокиот суд со која не се согласува понискиот суд.

- Вклучување на невладините организации може да биде од корист бидејќи имаат улога во создавањето дискусии во рамките на адвокатските комори, особено преку соработка со судии, академици и други засегнати страни. Може да организираат тркалезни маси со цел да се развие консензус околу потребата од поднесување на барањата за претходно одлучување, како и да вклучат обуки за судски случаи, каде што учесниците разговараат за решенија за прашања од нивните јурисдикции.